

יומנו של מורה

ל.א. אריאלו

י"א אוקטובר 1933, ניויורק רבתי.

לאמתו של דבר הרי אני מחבב אותו, את מְלוּוִין זה. הלא הוא נער נחמד – שמנמן, עליו, עגול פנים ויפה עינים, ומי יתן וירבו כמותו. ומדוע איפוא אני מתפרץ ומתרתח עליו דוקא בשעה שבעמקי נפשי אני רוצה לחבקו? – אני מאשים מדי פעם את עצמי אבל אשמים גם הוריו, אשם כל בית ישראל באמריקה. ואולם מה בצע? את חמתי אני שופך רק עליו.

יחסו של מְלוּוִין אלי הוא די אדיב. אך יש לראות שאני בעיניו מין יצור יוצא-דפן. אני מלמדו איזו למודים שנחיצותם מוטלת בספק, אני הנני האדם היחידי בעולם הקורא לו בשמו הישראלי – משה. ורק לפני ימים אחדים שאלה ילדה אחת במחלקתו לתומה מדוע זה אין קוראים למשה רבינו בשמו הנכון – "מלווין רבנו". בכלל תמיד דרכם של אלה, ואפילו במחלקות יותר גבוהות, לדרוש אחר תרגומו האנגלי של שם הגבור ההסטורי. הורקנוס – לפי דעתם נוח לקרא לו הרולד, או הררי. אריסתובלוס. נאה ויאה לו השם ארטשיבלד. בלי תרגום זה הגבור הוא בכלל בן-בליישם ומין ישות מטושטשת לא עליכם.

היום, למשל, הוא העלה כאש חמתי בתתו לי כנמוק העדרו אתמול שעליו היה להשאיר בבית כדי להקשיב ברדיו אל ה-World Series, שאלתיו מיד ברגו:

– הגם אל בית-הספר האנגלי לא הלכת בגלל זה?

הוא ענה חציו כתמים וחציו כמלגלג:

– הלא ה-World Series מתחילות אחר הצהריים.

– אבל לו התחילו ה-World Series בבוקר, מה היית עושה? – הוספתי ביתר קפדה ואותה שעה הרגשתי בתוך תוכי שכל ההשנאה הזאת של תתינו עם בית-הספר האנגלי באפס ואפע יסודה.

15. "האחרות", שנה ג' גליון א/ב, תרע"ב.

16. "השלח", תרע"ג, כרך כ"ז.

17. "גנונים".

18. פחננסקי אגרות ע' 170. אגרת 160.

19. "גנונים", י"ז אוגוסט 1934.

20. "גנונים", שם.

21. "הדאר", שנה טו, 1937. גל' כ"ד-כ"ה.

22. בספרו לאור הונוס, ע"י אגודת הסופרים 1954, ע' 263 למטה.

— אבל הלא הן מתחילות אחר הצהרים, כלום אין כבודו יודע? — המשיך הנער לטעון ולקסום את קסמיו בסופיזמים: — ומה לי לעשות?

התממותו הגבירה את כעסי, וצויתי לו לשבת, מתוך איום, שהמשך יבוא.

נער אחד מן הצד שאל:

ומדוע באמת אין קובעים רדיו בבית-הספר? או לא היה צריך להשאר בבית בשביל ה-Series.

— ואשר לי — השיב לעומתו קונדס אחר: — אני מתענג יותר למשמע משחק הכדור בין הרופאים הנשואים ובין רופאי השניים הרווקים.

כבר התחרטתי שהתחלתי בענין רע זה בפני המחלקה. הפסקתי מיד את השיחה ולא בלי מאמצים הכנסתי את שותי מימי אל טרקלין התורה והעבודה.

כספפתי אחר-כך את הדבר לרבי בורשטיין, רועה הקהלה "אשרי יושבי ביתך" ומנהל בית-ספרי, הוא רק חייך חיוך סתמי מאד, תחת אשר תמיד פניו שופעים רוע לב ועוטפים ענן קדרות זועפת וחשדנית, והוציא מתוך סגון:

— Well, say... — ולא יסף.

פרשתי לעצמי את חיוכו ואמרתו ככה: "פשיטא, האספורט בארץ זו חשוב לבני הנעורים יותר מכל הלמודיות שלך";

או: "ודאי, ומה יש לצפות ממיני מורים כמוך"?

ואולי התכוון לשניהם גם יחד.

מדי בקשי מאדם זה לעזור לי בהשלטת משטר בבית-הספר (לא סדר ומשמעת במחלקה, אלא משטר שהוא רוח המוסד וסך כולל של כמה השפעות וגורמים) אני יוצא מלפניו מאוכזב ורפה-ידיים יותר מקדם.

מבלי התמהמה קראתי אחר-כך בטלפון לאמו של מלווין, הלא היא הגברת אנטלמן, אשה יפת-תאר וטובת בשר, מה שאתה מקבל כדבר המובן מאליו לגבי אמו של טוב רואי זה — והתאוננתי והאשמתי.

מהעבר השני של הקו הגיע קולה המתחנן והצועק חמס:

— רבוננו של עולם! מה אעשה לשובב זה? לבי, לבי מתפקע. הרי הוא משבר ומקלקל כל צנור וברג ברדיו. בחדש האחרון בלבד עלה תקונו של הרדיו בששה דולרים וארבעים סנטים. וכל אלה מעשי ידי הרשע הזה!

— כן, כן — השתדלתי להסכים לה מתוך קצרי-רוח: — אבל... מדוע אין אתם נוקפים באצבע קטנה להחזירו למוטב?... אם הורים אתם, איה... איה כבודכם?

— איזה כבודנו?!...! המ, ואיזה כבודכם אתם? — נשתלהב פתאם קולה של בעלת שיחי: — במטותא ממנו... ישמע נא מר... שכחתי את שמו... יחונטר? יחונטוביץ?... — ובדבורה נראו סמני תקיפות יותר מובהקים מאלה שהיא מראה ביחס לבנה: — אין אני עומדת כאן לשמע מוסר ותוכחה ממנו ואין בדעתי להצטדק לפניו. אם במשך שנתים לא הצלחתם לכפותו לרצונכם, הרי זה סמן רע לכם. הראית?

כשתליתי את שופרת הטלפון הרגשתי שהאשה צדקה. ואע"פ כן כעסתי עליה. מלווין, אמו, הרב — על כלם אני כועס, בכלם יחרה אפי. אמנם יודע אנכי שהכועס כאילו עובד עבודה זרה וכמכריו בראש הומיות על חולשתו וחדל אוניו. אבל אני כועס... אני כועס...

י"ג אוקטובר.

בעברי היום על פני המשרד שמעתי את הרבי מדבר בטלפון עם מרת קנייטלמן, אחת, "הגבירות המסייעות", ושואל אותה כדת מה לעשות בעודף הנשאר מטליתות הקטנים שהיא, הגברת, נדבה בחסדה לתלמידי תלמוד התורה. סתם הרבי ולא פָּרַש כיצר נשאר. חלק מאמות הילדים החזירו את "ארבע הכנפות" לת"ת מתוך נמוקים שונים, כגון: מתחת ל"סוויטר" (אפודה) לא נוח לשמוש, מעל ל"סוויטר" — לא נאה ומנקר ביותר את העיניים, ושוב: כלום אין יד האם משגת לקנות "ארבע כנפות" בכספה היא, וכי משום שאחת הגבירות רוצה להתייחר בצדקת פורונה, עליה, על האם, להשחיר את פניה ולקבל נדבות? ומלבד כל אלה הלא קרובה חגיגת בר-המצוה של בנה, ואז תנתן לו טלית משי מן המובחר, טלית ממש... כשהעלתה המוכירה אל חדר מחלקתי את סל הטליתות חלקתי אותן בין התלמידים בלי התלהבות יתרה — הרוצה יקבל והממאן יחדל. ואולם אחר-כך החלטתי בדעתי שזוהי שעת-הפֶּשֶׁר לספר לילדים על קדושת הטלית, זו בת לזיתו של היהודי מערשו עד קברו, שכן גם הרך הנמול, גם בן ישראל העולה בשביל קדושה-השם על המוקד, גם היהודי ההולך לבית עולמו — כלם מתעטפים בה וחוסים בצלה המשובב והמבטיח חיי עולמים...

הילדים הקשיבו בהתענינות עמוקה — לְמִנְת, כידוע, קסם טמיר בלתי-ישוער על פני הנפש הצעירה — אך בכל זאת כבני אדם מן הצד, אף אחד לא דמה את עצמו אף לרגע קט באחד משלשת התפקידים הנ"ל כשהוא מעוטף בטלית. — מה שנוגע לחברי לעבודה, המורה השני מר דזשייקובס, הוא הוא יעקב, הוא הוא מר יעקובוביץ, הנה הוא צנח לתלמידים לענוד את "ארבע הכנפות" באותו מעמד ואף מצא טלית-קטן אחת ד"י גדולה לקשט בה את עצמו וברוב עם ובכנה אמרו כלם בשם ובמלכות את הברכה "להתעטף בציצית". אחר-כך עמד והזמין את התלמידים לשיר את השיר היהודי "דער טלית'ל איז דאך א טייערע זאך". אך למותר להגיד שחברי זה איננו יותר דתי ממני, אולם יש בו יותר מכשרון ההסתגלות, יש בו "כשרון לאמריקה".

הנחו, מה שאני קורא אופורטוניסט. משום כך הוא מוצא לו שעה חטופה בשביל אידיש, אע"פ שלשון זו איננה בין מקצועות התכנית של בית ספרנו. לעומתו אנכי הריני מחוסר כשרון זה, ואמותיהם של תלמידי מתאוננות שבניהן אינם יודעים אפילו לכתוב אגרת לסב ולסבה מעבר לים. דעת לנבון נקל שדושייקובס מצליח בכל דרכיו, חי בשלום עם הרבי, עם הורי התלמידים ועם ועד החנוך, ועתיד מזהיר צפוי לו. אך משום-מה אין אני מקנא בו. הוא יודע לספק את כל דרישותיה של אמריקה היהודית, ועוד לא באתי לכלל החלטה אם זוהי באמת מעלה יתרה.

כן, הוא איננו כועס כמוני. למה יכעס? ועל מי?

י"ד אוקטובר.

נמלכתי בדעתי לבקר את הגברת אנטלמן ולפייסה אחרי דברי הכבושים שנתחלפו בינינו ואגב לברר את עמדתנו וצרכינו ומה אנחנו מבקשים. אין לנו שוטרים הממונים על בקורם של התלמידים, הרחוב הוא נגדנו, נלחם בנו וגורף אותנו, ומי איפא יעזר לנו להקים בתי-ספר הגונים ולהשליט בהם משמעת וסדר ורוח ישראל אם לא הבית היהודי, בית ההורים, וכו' וכו'.

— סליחה — שאלה היא באנגלית של ילידת הארץ, אבל פה ושם בשיירי תנועות וקמטים של אמה "הירוקה": — מה היא כנתנו הרחוב נגדנו? האם פלם כאן שונאי ישראל בארץ זו?

— לא — עניתי — כנתי היא שהרחוב הוא נגדנו גם כשהוא אוהב אותנו כביכול, וביחוד כשהוא אוהב אותנו.

— חירות לי דבריך, נגדנו גם כשאוהב אותנו — ופתאם הבריקה חיוך מתוק בעיניה היפות כאילו נזכרה באיזה ענין לגמרי אחר: — אה, אתה הן באת בענין מלווין... — וכרגע נתעננו פניה שוב: — הנער הזה הוא בן-אוני והנמל שוב קלקל משהו היום ברדיו. משחק עם ילדי האטלקים המזוהמים. איננו שב הביתה בשעה הקבועה. איננו מציית לי כלל. כבר מנעתי ממנו את דמי הענקתו השבועית בתור ענש. אבל לשוא. דודו טשרלי אוהב אותו מאד ואינו נותן לדבר בו סרה. הוא רק צוחק על כל תלונותי וקובלונותי ומעניק לו כסף ומתנות ביד רחבה. ומה שנוגע לבעלי הרי הוא טרוד יותר מדי בעסקיו לשים לב לכל אלה.

— סליחה, אבל אני חפצתי לדבר עם הגברת בנוגע ללמודי הנער בבית-הספר העברי.

— כך, כך — הראתה האשה לכאורה את הכנתה הגמורה והרצינית לטפל בשאלה, אך פתאם הפסיקה: — בבקשה, מהו אותו לבוש מצויץ שנתנו לו בבית-הספר עם חתך סגלגל באמצעיתו? הן לא טלית הוא?

— כן, זהו "טלית קטן". מין טלית בשביל קטן.

— כך, כך... ומה על מלווין לעשות בו?

הובאתי בין המצרים אני, אכול סס האדישות, שומה עלי לעורר התלהבות תנית בלב מלווין ולא עוד אלא — עכשיו — גם בלב אמו! — בארתי כמו שיכולתי לפי המצב: לבוש לאומי... עתיק... קדוש... — אך היא הפסיקה אותי בלי חפזון:

— מלווין כבר הודיע בהחלט שלא ילבשהו.

וחזרה שוב לדבר על עקשנותו ושרירות לבו. והלא המפליא ביותר הוא שבבית-הספר האנגלי הוא מצטיין גם במדותיו גם בלמודיו והמורים ממלאים פיהם תהלתו. כשהיא באה פעם לאספת ההורים והמורים היא נוחלת כבוד ויקר כאמו של איזה אשלא ברבא, כאמו של לינדברג. אחרי כל אלה היא מתביישת להתאונן עליו באזני המורים.

שוב אותה השנאה עם בית-הספר האנגלי החביבה עלי כ־כך. שוב אותה אונאה עצמית.

את שארית הזמן דברנו לא על חנוך, כמו שהתעתדתי לכתחלה, אלא על המצב באירופה, על רוזבלט ומתנגדיו ואיפה היא חושבת לבלות את חדשי הקיץ.

י"ז אוקטובר.

כמעט שפִּתְנִי יצרי לנסות מעשה אפורטוניסטי הנאה לדזשייקובס: לשאל את הילדים מי הם המנצחים ב-World Series ולתת להם לדבר באפן חפשי על נושא זה האהוב עליהם כעשרה רגעים (חברי הנ"ל איננו רע־עין לנדב להם אפילו חצי שעה של קורת־רוח זו). אבל קרה דבר שהוציא אותי ממסלולי והעכיר את מצב רוחי. בקראי את שמות התלמידים מעל פנקס המפקד רשמתי "ח" לעומת שמו של התלמיד ראובן זוננשטיין לסמן את דבר העדרו. זו היתה הח' הרביעית כבר פניתי בגלויה אל הורי הנער ולא קבלתי מענה. תלמידים אחדים הודיעו לי בהודמנות זו ש"רוברט quit", שראובן ראה לטוב לפניו לעזוב את בית-הספר העברי. הסָּבָה? — מלבד היותו חבר ב"הודיה הצעיר" ובהסתדרות "צופי אמריקה" נשאו לבו להצטרף גם לאגודת Stars and Stripes of Manhattan, ולא עוד אלא נבחר אפילו ליושב-ראש בסניף הזה, ומאחר שהאספות הכלליות וישיבות הנער והועדות השונות קלות פֶּלֶן בשעות הלמודים העבריים, הרי שהסברה מחייבת שהיה עליו להסיר את המכשול הזה מעל דרכו ולהפסיק את הלמודים בתלמוד התורה.

העובדה הזאת צֶעָה אותי עד מאד. הנער זוננשטיין היה אחד מתלמידי היותר ותיקים, התענינותו והצלחתו בלמודי המחלקה היתה יוצאת מן הכלל. הוא היה מנעים לי את עבודתי בשאלותיו ובתשובותיו החדורות תבונת השכל ודעת. תמיד התפארתי בכך י"א זה ולא פעם בנין לבין עצמי הייתי חושב עליו כעל "יקר מזולל". והנה... מי פֶּלֶל שהרשים שחנוכי שלח אל נפשו הם כל-כך דלים וקלושים וזוחלים

קרוב לשטח העליון? ומה תקנתי ועתיד עבודתי כי איחל אם תלמידים כאלה יכולים להקריב בקלות כזאת את קורטוב היהדות שבסדר יומם? — אחד התלמידים פלט בחצי צחוק וחצי אמת נפשית:

— אלמלי הבטיחו לי לבחור בי ליושב ראש, הייתי גם אני quit את העברית.

הרגשתי שחרכי החדה החובלת רק בי — הלא היא חמת עברתי הזועמת — עולה וירצאת מתערי מאליה, — ומהרתי להתחיל את הלימודים.

המקצוע היה דברי ימי ישראל, תקופת שלומית אלכסנדרה. היו שאלות מהשעור האחרון שעל התלמידים היה להשיב עליהן בכתב מחוץ לחדר המחלקה, ואני דרשתי את עבודת הבית. כשני שלישים הושיטו לי את מחברותיהם ופנקסיהם. ואולם אותו השליש שלא מסר את עבודתו לא נתפס חלילה לעצלות או לחסך פנאי או לאיזה מעצור ומקרה מפריע בעלמא. שלישי זה הוא מועד לאותו דבר מתמיד בעקשנותו, הוא החליט מתוך שיטה מסוימה, כמעט "מתוך פרינציפ", שלא לעשות שום עבודת-בית בהרגישו ברפיון בית-הספר העברי לכפותו לכך. בערמומיותם ובפקחותם כי רבה גלו בני השליש הזה שבית-הספר העברי הוא בבחינת כעני ביישן בפתח הנכון לבקש סליחה מתלמידיו על גזלו מהם את השעות המיועדות למשחק וכמובן שחסרה לו התקיפות להטיל עליהם את מרותו. לו נסה לעשות כזאת היה נתקל באלפי אבני נגף מכל צד והיה מוצא שאין הצבור יכול ורוצה לעמוד ברוב גזרותיו. אני הנוטה תמיד להאשים את עצמי, אני המפשפש כל יום במעשי והבודק כמה בדיקות מעולות אם השעור הותקן והוגש למחלקה כהלכה, אינני יכול בכל זאת למצא צד זכות למין בית-אולפנא, שבדבר כל-כך רחב ועצום כהשכלת העם הוא תולה את כל הצלחתו או בתלמידים צדיקים כמלאכי השרת או בעיניו היפות של המורה: ימצא המורה חן — תעשה העבודה ע"י תלמידיו, לא ימצא חן — לא תעשה. — מכיר אני נערות אחדות שבבקר הן מלמדות בבית-הספר האנגלי ומצליחות, ואחר הצהריים הן מורות בת"ת — ומעלות חרס.

לדעתי, הדבר החסר אצלנו ביותר. הוא משטר, רגים בלע"ז. התלמיד והוריו מתרגלים לבטל מוסד בלי רגים, בלי עמוד-השדרה.

טולסטוי היה מרשה לתלמידיו, בני האכרים, שבבית-ספרו בינסאיה פוליאנה, לטפל בצעצועיהם ולוחול תחת הספסלים והשולחנות ולעשות ככל העולה על רוחם בשעת השעור. זה היה בית-ספר שלעתיד לבוא. אבל מסופקני מאד אם בכתות הגדושות, הססגוניות והחברבורות של אחד בתי-הספר העממיים בניוירק אפשר להנהיג "סדר" כזה.

* * *

השיחה בטלפון עם אמו של ראובן לא גלתה חדשות. אמנם אפשר היה להכיר מדבריה שלבה רחב כפתחו של אולם משמחה ומגאווה על ה"בני" שלה ליושב

ראש באגודה Stars and Stripes of Manhattan, אבל, – הלא יודעים אתם את
הדור הצעיר ב"קונטרי" הזאת. It's a free country, והבנים – איש הישר בעיניו
יעשה. ושיטתה היא – לא להפריע לילדים, אדרבה, מבקשת היא להמציא להם את
כל התענוגות שבעולם. כי מה בצע אם תחפץ להפריע? הלא It's a free country.
האף אין זאת?